

Římská barbotinová keramika z Jevíčka, okr. Svitavy

Eduard Droberjar

Na přelomu srpna a září roku 2019 jsme v rámci projektu Filozofické fakulty Univerzity Hradec Králové¹ realizovali archeologický výzkum nově zjištěné sídlištní lokality na katastru Jevíčka-Předměstí (okr. Svitavy, Pardubický kraj). Lokalita, označená jako Jevíčko XIII (nad Žlíbkami, na levém břehu Žlíbeckého potoka), byla objevena v roce 2018 během povrchové prospekce.² Již z průzkumu bylo zřejmé, že půjde o germánské sídliště ze starší doby římské. Letošní výzkum naše předpoklady nejen potvrdil, ale navíc zpřesnil dataci do rozmezí B2b–B2/C1. Jde o monokulturní lokalitu bez dalších stop osídlení jinými kulturami.

Podle geofyzikálního (magnetometrického) měření³ je zřejmé, že půjde o rozsáhlé germánské sídliště. Pro letošní výzkum byly zvoleny různé situace s koncentrací objektů. Ve čtyřech sondách bylo prozkoumáno 14 zahloubených objektů (dvě chaty, patrně hrnčířská pec, různé pece s mazanicovou destrukcí, našly se rovněž doklady po tkalcovských stavech, v jedné chatě byla zjištěna železářská pec ad.). Podle početných nálezů germánské a římské importované keramiky a rovněž podle kovových nálezů (spony) můžeme zkoumané objekty datovat do 2. poloviny 2. století, tedy do období markomanských válek a do doby kolem těchto událostí. Sídlištní lokalita tedy patří do stejné doby jako zkoumané žárové pohřebiště na lokalitě Jevíčko IV (např. *Droberjar – Jarůšková 2017*, 40, 44–64) a je částečně současná s nejsevernějším římským krátkodobým táborem na lokalitě Jevíčko XII (*Droberjar – Jarůšková 2017*, 41, obr. 26; *Komoróczy – Vlach 2017*, obr. 1).

Předmětem tohoto příspěvku je publikování fragmentů římské barbotinové keramiky, která byla nalezena v obj. č. 10 se železářskou pecí. Zahloubená chata⁴ obsahovala velké množství germánské keramiky a zvířecích kostí a rovněž fragment středogalské sigillaty.

Jevíčko XIII, obj. 10 (chata II): popis nálezů (obr. 1)

Dva fragmenty zdobené výdutě barbotinové keramiky pocházejí z jedné nádoby – poháru. Větší fragment: jemná žluto-oranžová hlína a matná oranžově-červená barva potahu, 7 prvků ve tvaru barbotinových kapek, z toho 5 úplných (d. 1,6 cm), částečně oprýskané, š. 0,4–0,5 cm. Menší fragment: jemná žluto-oranžová hlína a matná oranžově-červená barva potahu, 5 neúplných prvků ve tvaru barbotinových kapek, oprýskané, š. 0,4 cm. Oranžově-červený potah byl u obou zlomků vně i uvnitř. U většího fragmentu jsou makroskopicky pozorovatelné malé částice vápence, z toho jeden větší uvnitř výdutě. Nálezy, jakož i veškeré další artefakty z výzkumu lokality Jevíčko XIII, budou uloženy v Muzeu regionu Boskovicka v Boskovicích.

Obr. 1. Jevíčko XIII (okr. Svitavy, Pardubický kraj), sídliště, obj. 10 (chata II). Římská jemná keramika s barbotinovými kapekami. Foto E. Droberjar.

Nálezy jemné luxusní římské keramiky zdobené barbotinem ve tvaru kapek (obr. 2) nebyly dosud na Moravě zaznamenány, ani v barbariku (*Droberjar 1989*), ani na římské výšinné fortifikaci na Mušově

¹ „Markomanské války na Malé Hané“, projekt specifického výzkumu (SGS) FF UHK pro rok 2019.

² D. Vích (2014, 710, 716, obr. 2:9; 3:2; 5:3) uvádí z této lokality, kterou označuje jako Jevíčko-Předměstí 28, několik kovových nálezů. Na mapě (obr. 1:9) je lokalita nepřesně vyznačena.

³ Geofyzikální měření provedl Mgr. Marek Vlach, Ph.D. z Archeologického ústavu AV ČR, Brno, v. v. i., za což mu patří můj dík.

⁴ Jelikož jde o první předběžné informace z výzkumu skončeného krátce před odevzdáním tohoto rukopisu, není zde publikována dokumentace výzkumu.

Obr. 2. VINDOBONA/Wien. Římská jemná keramika s barbotinovými kapkami. Canabae legionis: č. 6–8, 13–14, 16; civilní sídliště: č. 22, 26, 69 (podle Eleftheriadou 2014).

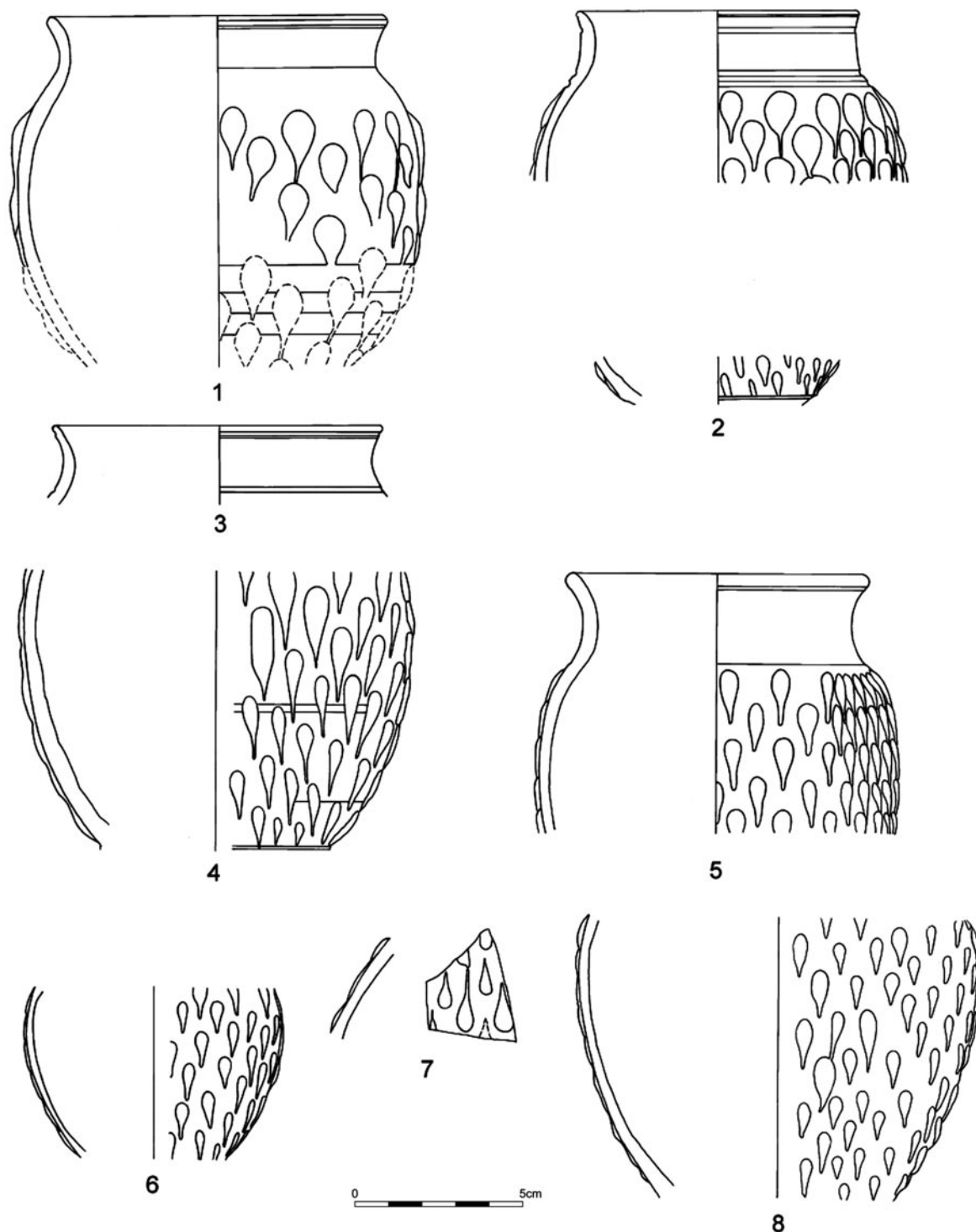
(Droberjar 1993, 65–67, Tab. 2). Pouze v bohatém germánském hrobě v Mušově byla objevena barbotinová keramika, ale zcela jiného typu a s odlišnou výzdobou (Droberjar 2002, 411–413, Abb. 1). Na území barbarika však již byla keramika zdobená barbotinovými kapkami nalezena. Fragменты pocházejí z germánských sídlišť v dolnorakouském Straningu (Pollak 1980, Taf. 139:1; Eleftheriadou 2014, 146, Tab. 1) a z Velkého Mederu na Slovensku (Varsik 2004, 261, Abb. 4:7; Eleftheriadou 2014, 146, Tab. 1). Ve Velkém Mederu spočíval malý fragment barbotinové keramiky v objektu (č. 106, chata) datovaném do stupně C1 (Varsik 2004, Abb. 4:7; 2005, Abb. 3:11).

V římsko-provinciální archeologii nebyla tato keramika v kategorii jemného zboží dříve příliš známá ani v tak rozsáhlých keramických souborech jakými jsou nálezy z Carnunta (např. Gassner 1991). Problematice jemné římské keramiky s aplikacemi ve tvaru barbotinových kapek se poprvé věnovala P. Donat (1999, 36 ad.) v rámci studie o jemné římské keramice z Vindobony. Nejnověji a detailně celou tematiku římské keramiky s barbotinovými kapkami shrnula E. Eleftheriadou (2014). Vytvořila soupis nálezů a dospěla k číslu 120 fragmentů. Od publikování nálezů v roce 2014 přibýlo dalších 20 fragmentů této keramiky z civilního města Vindobony.⁵ Autorka se zabývá formami výzdoby, kombinací různých typů výzdoby s barbotinovými kapkami, technologickými aspekty, rozšířením nálezů, vlastní produkcí a datací. E. Eleftheriadou (*op. cit.*) se rovněž podařilo rozpoznat řadu variant a technologických detailů (skupiny střepů a typy střepů) na základě mikrofotografických analýz.

Z dokumentovaných fragmentů barbotinové keramiky s aplikacemi kapek je zřejmé, že střepy pocházejí z baňatých pohárů s vyhnutým okrajem (obr. 3; Donat 1999, Abb. 8–9; Eleftheriadou 2014). Výzdoba plastických kapek je pravidelná (geometrická) a elegantní. Šířka pohárů je různá od 6 do 12 cm a rekonstruovaná výška dosahuje 10–15 cm. Výzdoba často tvořila stylizované hrozny, a proto jsou tyto poháry dávány do souvislosti s pitím vína a s kultem boha Bakcha.

Keramické nálezy se koncentrují ve Vindoboně (Donat 1999, 37, Abb. 7; Eleftheriadou 2014, Abb. 15), kde je známo 26 lokalit (poloh). Těžiště spočívá v canabae legionis a na civilním sídlišti. Nejen z tohoto

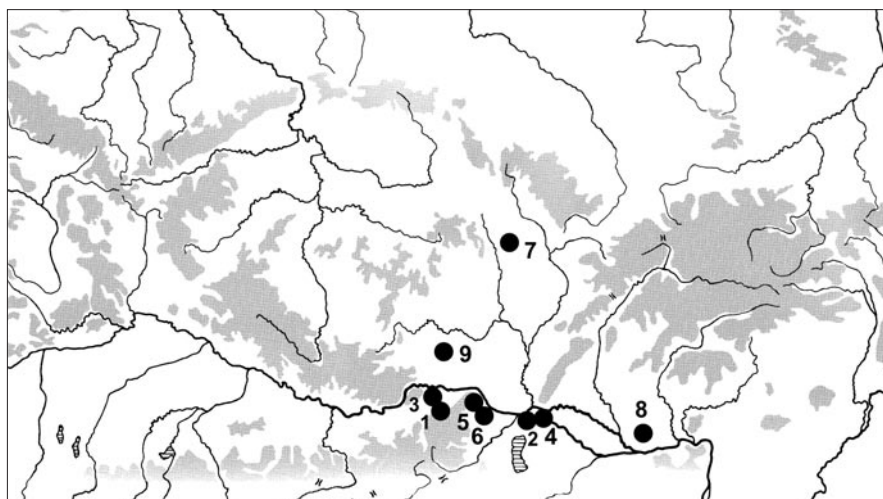
⁵ Laskavé sdělení Mgr. Eleni Eleftheriadou (Museen der Stadt Wien - Stadtarchäologie).

Obr. 3. VINDOBONA/Wien-Michaelerplatz (*canabae legionis*). Římská jemná keramika s barbotinovými kapkami (podle Donat 1999).

důvodu, ale zejména s ohledem na výrazný výskyt nálezů ve Vindoboně a v okolí se předpokládá lokální výroba této specifické a velmi efektní keramiky právě ve Vindoboně.

Dalšími lokalitami (*obr. 4*) s nálezky keramiky s barbotinovými kapkami (*Eleftheriadou 2014*) jsou římská naleziště v Noriku (AELIUM CETIUM/St. Pölten a FAVIANIS/Mautern) a v Panonii (CARNUNTUM a GERULATA). V Carnuntu se tato keramika našla v legionářském táboře (*Grünwald 1979, Taf. 13:16*), patrně také v *canabae legionis* a zejména v auxiliárním kastelu, a to přímo v hrnčířské peci (*Donat 1999, 37; Eleftheriadou 2014, 145*). Dvěma fragmenty je jemná keramika s barbotinovými kapkami

Obr. 4. Římská jemná keramika s barbotinovými kapkami (podle Eleftheriadou 2014, doplněno). Římská říše (Noricum a Panonie): 1. AELIUM CETIUM/St. Pölten; 2. CARNUNTUM/Bad Deutsch-Altenburg, Petronell; 3. FAVIANIS/Mautern; 4. GERULATA/Bratislava-Rusovce; 5. VINDOBONA/Wien; 6. Wien-okolí. Barbarikum; 7. Jevíčko (CZ); 8. Straning (A); 9. Velký Meder (SK). Mapa E. Droberjar.

doložena rovněž z vojenského tábora v Gerulatě (Krekovič 1998, Taf. 1:10–11) a torzo poháru bylo nalezeno i v žárovém hrobě č. 90 na pohřebišti I v Gerulatě (Kraskovská 1974, 56, tab. XLI:1).

Podle předpokládaných produkčních dílen v canabae legionis (Michaelerplatz a Rennweg 44) jižně od legionářského tábora ve Vindoboně, kde barbotinová keramika pochází i z hrnčířských pecí, převažuje datace do 2. století (Donat 1999, 37–41; Eleftheriadou 2014, 146, 148). Na provinciální půdě se nálezy soustřeďují jak v civilním, tak zejména ve vojenském prostředí. Poháry zdobené barbotinovými kapkami tak mohou být vedle typických pohárů se zprohýbanými stěnami a tzv. vojenských talířů ze 2. až 1. pol. 3. století dalším legionářským typem keramiky (Donat 1999, 39) oblíbeným římskými vojáky, kteří měli svá stálá ležení ve Vindoboně, event. i v Carnuntu. Nález dvou fragmentů barbotinové keramiky (z jedné nádoby) v Jevíčku XIII pochází z germánské chaty (č. II), která je datována germánskou keramikou a zejména středogalskou terrou sigillatou do období markomanských válek, resp. do přechodného stupně B2/C1.

V rámci různých vědecko-výzkumných projektů základního výzkumu GA ČR, Univerzity Hradec Králové a Univerzity Palackého v Olomouci realizujeme od roku 2010 systematické archeologické výzkumy lokalit z doby římské v Jevíčku. Těžiště bádání bylo dosud zaměřeno na žárové pohřebiště ze 2. století (Droberjar 2014a; 2014b; Droberjar – Jarůšková 2017, 44–64; Droberjar – Vích 2011) a sídliště z konce doby římské a z počátku doby stěhování národů (Droberjar – Jarůšková 2017, 65–69; Droberjar – Knápek – Jarůšková 2019, 110–117, 130–131; fig. 4; 6:12–14; 7; 9).

Nové sídliště polabských Germánů na lokalitě Jevíčko XIII se nachází v těsném sousedství římského tábora (Jevíčko XII) – nejsevernějšího objektu římské moci ve střední Evropě. Kontakty mezi germánskými obyvateli a římským kontingentem, krátkodobě umístěným na území dnešního Jevíčka, musely být na konci markomanských válek velmi intenzivní. Nebyly to jen válečné střety, ale existovala rovněž určitá koexistence obou různorodých etnik. Římané potřebovali pro velký počet svých vojáků logistické zázemí, a právě mnoho osad v okolí muselo legionářům dodávat komodity, event. pro ně i vyrábět některé předměty. Za to Římané nabízeli hodnotné zboží (kvalitní provinciální keramiku včetně terry sigillaty, bronzové nádoby, luxusní spony, stříbrné mince ad.) a zřejmě také efektní poháry zdobené barbotinovými kapkami. Pravděpodobně jednou z takových osad bylo sídliště v poloze Jevíčko XIII. Četné římské importy jako protihodnota za germánské zboží to potvrzují. Žlíbecký potok, mezi římským táborem a zkoumanou germánskou osadou, jako by byl krátkou a krátkodobou hranicí mezi římskou mocí a germánským osídlením na území Jevíčka, resp. celé Malé Hané.

Na nově objeveném sídlišti v Jevíčku XIII s velkou mírou pravděpodobnosti žili ti Germáni, kteří poté své zemřelé pochovávali na zkoumaném pohřebišti Jevíčko IV, vzdáleném od sídliště 700 metrů severním směrem. Obě lokality tak poskytují důležité informace o své velmi krátké časové existenci kolem období markomanských válek a jsou cenným pramenem pro zkoumání přítomnosti nejsevernější římské jednotky na území Jevíčka. Jemná římská keramika zdobená barbotinovými kapkami z Jevíčka, poprvé objevená na území dnešní České republiky, je důležitým svědectvím přímých římsko-germánských kontaktů (mezi římskými legionáři a germánskými obyvateli) hluboko v barbariku.

LITERATURA

- Donat, P. 1999: Feinkeramik aus Vindobona – Hinweise auf eine lokale Produktion? Fundort Wien. Berichte zur Archäologie 2/1999, 32–46.
- Droberjar, E. 1989: Římská importovaná keramika na sídlišťích 1.–4. století na Moravě, I.–II. Diplomová práce (rkp.), Univerzita J. E. Purkyně v Brně, Brno.
- Droberjar, E. 1993: Die römische Keramik vom Burgstall bei Mušov, Mähren, Archaeologia Austriaca 77, 39–87.
- Droberjar, E. 2002: Die römische und germanische Keramik. In: J. Peška – J. Tejral (eds.), Das germanische Königsggrab von Mušov in Mähren, Band 2 a 3. Römisch-Germanisches Zentralmuseum Monographien 55/2 a 55/3. Mainz, 411–419, 564–568.
- Droberjar, E. 2014a: Stříbro na žárovém pohřebišti z doby římské v Jevíčku. In: B. Komoróczy (ed.), Sociální diferenciace barbarských komunit ve světle nových hrobových, sídlišťních a sběrových nálezů (Archeologie barbarů 2011). Brno, 133–148.
- Droberjar, E. 2014b: Germáni v Jevíčku a na Malé Haně v době římské, Historica Olomucensia, Supplementum II, Sborník prací historických 36, 53–73.
- Droberjar, E. – Jarůšková, Z. 2017: Barbaři v pohybu. Jevíčko a Malá Haná v době římské. Boskovice.
- Droberjar, E. – Knápek, R. – Jarůšková, Z. 2019: To the Importance of Finds from the Migration period in Malá Haná (Moravia), Přehled výzkumů 60/1, 109–141.
- Droberjar, E. – Vích, D. 2011: Nové žárové pohřebiště z doby římské v Jevíčku-Předměstí, okr. Svitavy. In: E. Droberjar (ed.), Archeologie barbarů 2010: Hroby a pohřebiště Germánů mezi Labem a Dunajem. Olomouc, 23–38.
- Eleftheriadou, E. 2014: Römische Gefäßkeramik mit tropfenförmigem Barbotinedekor aus Vindobona, Fundort Wien. Berichte zur Archäologie 17/2014, 134–177.
- Gassner, V. 1991: Feinware aus Carnuntum. Funde von den Grabungen auf den „Mühläckern“ 1978–1988, Carnuntum Jahrbuch 1990 (1991), 253–292.
- Grünwald, M. 1979: Die Gefäßkeramik des Legionslagers von Carnuntum (Grabungen 1968–1975). Der römische Limes in Österreich 29. Wien.
- Komoróczy, B. – Vlach, M. 2017: Archeologická stopa (vel)moci na nepřátelském území, Živá archeologie. (Re)konstrukce a experiment v archeologii 19, 35–41.
- Kraskovská, L. 1974: Gerulata-Rusovce. Rímske pohrebisko I. Bratislava.
- Krekovič, E. 1998: Römische Keramik aus Gerulata. Bratislava.
- Pollak, M. 1980: Die germanischen Bodenfunde des 1.–4. Jahrhunderts n. Chr. im nördlichen Niederösterreich. Wien.
- Varsik, V. 2004: Zur Entwicklung der quadischen Siedlung von Veľký Meder (SW-Slowakei), Študijné zvesti 36, 257–275.
- Varsik, V. 2005: Die kaiserzeitlichen Siedlungen im pannonischen Vorfeld (Slowakei) im Lichte des keramischen Importes. In: Zs. Visy (ed.), Limes XIX. Proceedings of the XIXth International Congress of Roman Frontier Studies held in Pécs, 2003. Pécs, 281–291.
- Vích, D. 2014: Spony z doby římské ze severní části Boskovické brázdy, Archeologické rozhledy 66, 704–730.

Römische Barbotinekeramik (Feinware) aus Jevíčko, Bez. Svitavy

Zwischen August und September im Jahr 2019 wurden zwei Fragmente der römischen Keramik mit tropfenförmigem Barbotinedekor (Abb. 1) am neu entdeckten Fundort (Siedlung aus der älteren römischen Kaiserzeit) in Jevíčko/Gewitsch (Bez. Svitavy, Pardubitzer Region/CZ) entdeckt. Die Artefakte wurden im Objekt Nr. 10 (Grubenhütte II) gefunden, das nach der mittelgallische Sigillata aus der Zeit der Markomannenkriege datiert ist.

Diese römische Feinware (Abb. 2–4) wird hauptsächlich in Vindobona und einigen anderen Fundorten in Noricum und Pannonien gefunden. Es wird angenommen, daß Feinware mit Barbotinetropfendekor vor allem im 2. Jahrhundert in Vindobona hergestellt wurde (Eleftheriadou 2014). Diese Keramik (Becher) war besonders bei römischen Legionären beliebt. Im Barbaricum ist Feinware mit Barbotinetropfendekor nur von den Siedlungen in Straning (Pollak 1980, Taf. 139:1; Eleftheriadou 2014, 146, Tab. 1) und in Veľký Meder (Varsik 2004, 261, Abb. 4:7; Eleftheriadou 2014, 146, Tabelle 1) bekannt.

Die neu entdeckte germanische Siedlung in Jevíčko (Lage XIII) befindet sich 700 m südlich vom germanischen Gräberfeld aus der zweiten Hälfte des 2. Jahrhunderts (Jevíčko IV), das wir seit 2010 untersuchen (z.B. Droberjar – Jarůšková 2017, 44–64) und nur 300 m vom nördlichsten römischen Feldlager in Mitteleuropa aus der Zeit der Markomannenkriege (Jevíčko XII), das 2016 entdeckt wurde (z.B. Komoróczy – Vlach 2017, Abb. 1).

(Deutsch von Eduard Droberjar)

Abb. 1. Jevíčko XIII (Bez. Svitavy, Pardubický kraj), Germanische Siedlung, Obj. Nr. 10 (Grubenhütte Nr. II). Römische Feinkeramik mit Barbotinetropfendekor. Photo E. Droberjar.

Abb. 2. VINDOBONA/Wien. Römische Feinkeramik mit Barbotinetropfendekor. Canabae Legionis: Nr. 6–8, 13–14, 16; Zivilsiedlung: Nr. 22, 26, 69 (nach Eleftheriadou 2014).

Abb. 3. VINDOBONA/Wien-Michaelerplatz (Canabae Legionis). Römische Feinkeramik mit Barbotinetropfendekor (nach Donat 1999).

Abb. 4. Römische Feinkeramik mit Barbotinetropfendekor (nach Eleftheriadou 2014, ergänzt). Römische Provinzen (Noricum und Pannonia): 1. AELIUM CETIUM/ St. Pölten, 2. CARNUNTUM / Bad Deutsch-Altenburg, Petronell, 3. FAVIANIS/ Mautern, 4. GERULATA/ Bratislava-Rusovce, 5. VINDOBONA/ Wien, 6. Wien-Umland. Barbaricum: 7. Jevíčko (CZ), 8. Straning (A), 9. Veľký Meder (SK). Karte E. Droberjar.